

PŘÍLOHA

ČINOHERNÍHO

ČTENÍ

28. května 2008 se v rámci Dnů neklidu konala v Národním divadle panelová diskuse s názvem **KULTURA A SPOLEČNOST**, na níž zazněl příspěvek pana **prof. Jaroslava Vostrého**, ředitele Výzkumného ústavu dramatické a scénické tvorby DAMU.

Když už jsem dostal příležitost promluvit, musím říct podle svého nejlepšího svědomí toto:

Ve sporech o způsoby dotování, spravování a dá se přímo říct existence pražských divadel se nerozhoduje jenom o divadlech, ani o penězích a způsobech jejich rozdělování. To, o čem se rozhoduje, je zachování a to znamená rozvíjení pražské a potažmo české kultury.

Způsob, kterým se tento spor vede, jeho důvody, průběh i ohlasy svědčí také o současném kulturním povědomí. Máme-li opravdu soudit podle toho, dá se střízlivě říct, že stav tohoto kulturního povědomí je smutný. Zdá se dokonce, že se vracíme do období obrození. Ano, myslím to vážně: do období obrození. To ostatně není díky všemu tomu, co se na tomto území opakovaně děje od roku 1938, nic převratně nového.

Připadá vám, že nemístně přeháním? Položme si tedy otázku: o co opravdu šlo českým obrozencům? A o čem pochyboval Hugo Schauer v 80. letech 19. století, že se to skutečně povedlo a co vydalo v umění takové plody za 1. republiky.

Obrozencům šlo o to znovu založit a rozvíjet českou kulturu jako kulturu nikoli doplňkovou, ale kompletní: ne tedy jen o zábavu ve vlastním jazyku pro služky ve Stavovském v neděli odpoledne, ale o kulturu se všemi rovinami, vrstvami a vazbami, které musí příslušná kultura mít, aby byla rovnoprávnou účastnicí dialogu, který teprve tvoří evropskou, západní a světovou kulturu.

Taková kultura není možná bez příslušné stratifikace. V rámci této stratifikace, bez níž kultura jako složitý systém nemůže fungovat, je nutné i dělení: dělení na umění, na kterém lze vydělávat, a umění, které se musí dotovat. To není dělení v první řadě hodnotící, ale dělení funkční. Z komunistických časů zděděná idea dotace na vstupenku toto nezbytné rozlišení zásadně popírá. Ano, nic není frapantnějším důkazem naprostého neporozumění tomu, co je kultura jako systém, než dotace na vstupenku. Vymysleli si ji mimochodem v rámci brežněvovského ekonomisticismu komunističtí vládcí a odpovídala jejich přirozenému odporu proti nezbytné stratifikaci, ze které kultura žije. Samozřejmě, jde o stratifikaci, které by si samozřejmě měla být vědoma také sama divadla: ne že by to dnes bylo u všech pražských divadel zase tak jasně patrné!

Divadla orientovaná na zisk a divadla dotovaná mají totiž různé funkce. A i když se vyskytují různé přechodné typy, jejichž problémy se dají řešit dotováním projektů, dá se tu vést jistá nezbytná dělicí čára. S jistou tolerancí, ale myslím docela výstižně můžeme mluvit i o divadlech hvězd a divadlech ansámblových, vyvíjejících soustavnou činnost nejenom z hlediska dramaturgie, ale i kultivace hereckého umění. I v tomto smyslu dělají zisková divadla víceméně z hotového, zatímco dotovaná mají obstarávat to, čemu se i v průmyslu říká *výzkum*: jeho výsledky jsou pak k dispozici i filmu a dalším médiím. Díky tomu z nich pak mohou těžit i ti, kteří se – dokonce včetně jistého profesora VŠE – veřejně brání tomu přispívat na divadlo z daní, které odvádějí státu, protože do divadla prostě nechodí.

Mají, mimochodem, tito lidé vůbec ponětí, na co všechno z těch daní skutečně a kolik a třeba opravdu zbytečně přispívají? V diskusi podobné úrovně nejde samozřejmě o vážně míněnou ekonomickou debatu, ale o projev protikulturních a protimúzických nálad: v zemi vystavené od roku 1938 tolika režimům se zásadně protikulturním zaměřením a vládám misomusů není ostatně ani divu.

Důsledky takové orientace nejsou vidět jenom v oblasti, o které dnes mluvíme, ale především v úrovni kultury vzájemného soužití ve všech oblastech života v Česku.

Nemá být proto i ze zásadně ekologického (duchovně ekologického) hlediska starost o rozvoj neziskových kulturních zařízení přední starostí státních a samosprávných orgánů? Nemají tyto orgány dokonce dávat příklad soukromým sponzorům a udělat všechno pro to, aby přínos těchto sponzorů byl v rámci příslušných daňových předpisů takřikajíc přirozený?

Umělci by se podle jedné čtenářky Lidových novin prý měli umět sami uživit. Ne, milá dámo, tady opravdu nejde o to, že by to umělci nedovedli. Talentovaný umělec má v době médií ke své obživě opravdu hodně příležitostí. (Vynechme otázku, jak důstojných a s jakou nadějí na to, že tím bude k všeobecnému prospěchu realizovat, co v něm opravdu je a co by se v zájmu společnosti a možné kvality jejího života přece nemělo poztrácet.) Ne, nejde o obživu umělců, ale o to, aby mohlo fungovat cosi důležitého, co by fungovat nemohlo, kdyby všichni tito umělci vzali doslova napomenutí, že se mají přece umět (dobře) uživit, a zcela se proto odvrátili od účasti v rozvíjení jisté vzácné středoevropské tradice: právě návrat k této tradici (totiž k tradici ansámblového divadla) a její rozvinutí v tom nejpodstatnějším byl mimochodem důvodem, proč se koncem 60. let mluvilo právě o Praze jako o hlavním městě divadelní Evropy.

Z úsilí magistrátu zavést nový způsob správy divadel a jejich fungování se klube spíš apriorní smíření s tím, že mezi Berlínem a Vídní nemá Praha v této oblasti na víc, než být pouhou provincií. Mimochodem, když už se mluví o olympiádě v Praze: zdá se, že Praha příliš nepočítá s příkladem Barcelony, která připravovala sportovní olympiádu po řadu let velkými kulturními akcemi; zvala na ně ostatně i některá pražská divadla. Ale bez nějakých složitých domněnek: není to prostě tak, že magistrát se o tuto sféru až na nějaké nezbytné výjimky už prostě nemíní starat, protože je z ekonomického hlediska po všech stránkách neatraktivní?

V případě neziskového divadelnictví je to tím politováníhodnější, že jde o instituci, která z přirozených potřeb souvisejících s vlastní sebezáchovou pečuje o kontinuitu kultury. Divadlo je mezi ostatními médii v tomto smyslu samo vlastně krajně významnou kulturní památkou: kulturní památkou, o kterou je třeba se starat už proto, že je

to nejenom památka, ale stále živé a v mnoha ohledech klíčové médium. Médium, které svou dramaturgií nejenom udržuje styk s ostatními kulturami, ale především kriticky rozvíjí to, co jsme zdědili a co máme mít ctižádost odevzdat v lepším a ne v horším stavu, než v jakém nám to naši předchůdci předali.

Jde samozřejmě nejenom o nějaký různě se zužující a rozšiřující seznam her. Jde doslova o paměť národa, která je v nich ztělesněna: při jejich interpretaci nejde také jen o tyto hry, ale o kritickou interpretaci obsahu uchovávaného či strašícího v této národní paměti, a to vždy v nových inscenacích i v nových hrách. S vlastním duševním dědictvím, ať už jsme si ho vědomi, nebo se ho snažíme vytěsnit, se totiž nelze vyrovnat jednorázově: v každém okamžiku stojíme přece tváří v tvář a rozhodujeme se nejen vzhledem ke své nejbližší, ale vůči celé své minulosti.

Současné snahy magistrátu se spojují s transformací. Nabízí se otázka: nemáme se špatně připravenými transformacemi od roku 1990 dost špatných zkušeností? Transformace, o kterou dnes jde, jako by měla vyhovovat jen jisté ideologii. Ano, nejenom za jistým citovanými „názory čtenářů“ denního tisku, ale i za cílenými snahami magistrátu jako by stála ideologie – a ideologie škodí českému umění, které spolu s Prahou prožilo takový vzmach za první republiky, už od zmíněného roku 1938. Toto období zahrnuje skoro celý můj život a dobře si pamatuju důsledky: měl jsem s nimi nejednou co dělat osobně. Ne, nechci neoliberální ideologii srovnávat s komunistickou. Ale ať je nebo není a o kolik lepší, rozdíl není v tomto případě bohužel tak zásadně důležitý: je to pořád ideologie, tj. něco, co je jen souborem v samém základu neověřitelných idejí, které lze právě proto tak snadno zneužívat. Některými hlasy v probíhající diskusi jako by dokonce promlouval ani ne tak neoliberalismus, jako vulgární ekonomismus. Ten vulgární ekonomismus, který vždycky končí u ekonomie vlastní kapsy. A v ideovém rozměru kapsy – ať vlastní či erární – není ovšem možné ani sebezáchovné *udržování*, natož nějaký *roz-mach* pražské kultury.

prof. Jaroslav Vostrý